

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Fırat University Journal of Social Science
Cilt: 21, Sayı: 1, Sayfa: 197-216, ELAZIĞ-2011

OSMANLI'DAN GÜNÜMÜZE OKUMA YAZMA ÖĞRETİMİ

The Development of the Education of Read-Write from the Ottoman Period till Today

Gizem ENGİN¹

Selçuk UYGUN²

ÖZET

Bu çalışmada, Osmanlı döneminden günümüze ilk okuma-yazma öğretiminin gelişimi incelenmiştir. Osmanlı döneminde ilk okuma-yazma öğretimini gerçekleştiren kurumlar olarak Sıbyan okulları görülür. Medreselerde ve özellikle temel eğitimin verildiği Sıbyan Mekteplerinde Kur'an ve bazı din kitaplarını okuyabilmeleri için öğrencilere genellikle ezberden okumanın öğretildiği, yazmanın ise sadece öğretmenin uygun gördüğü öğrencilere gösterildiği görülmektedir. Osmanlı döneminde ilk okuma öğretimine yönelik çeşitli uygulamalar yapılmaya çalışılmış, fakat bu uygulamaların istenilen başarıya ulaşamadığı görülmüştür. Gerek öğretim yöntemlerinin zorluğu, gerek öğretmenlerin nicel ve nitel yetersizlikleri, gerekse tebaadaki bilinçlenmenin yetersizliği bu durumun sebebi olarak görülebilir. Cumhuriyet döneminde ise okuma yazma eğitimi konusunda birçok iyileştirme ve yaygınlaştırma çalışması yapılmıştır. Bunlardan en önemlisi harf devrimi ve okuma yazma seferberliği olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk okuma yazma öğretiminde kullanılan yöntemlerde çeşitli zamanlarda yapılan farklı uygulamalar olmuştur. Bu farklı yöntemlerin seçiminde, Türk dilinin yapısına ve özelliklerine uygunluğunun ve öğretim yöntemlerindeki gelişmelerin dikkate alınmasının önemi açıkça görülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Yazma, Okuma, Okuma Öğretimi, Yazma Öğretimi.

ABSTRACT

This study has analyzed the development of the education of read-write from the Ottoman period till today. In Ottoman period, Sıbyan Schools (Ottoman elementary-primary schools) are the first institutions observed to have practiced the education of read-write. In madrasas and Sıbyan schools, where basic education was practiced, we see that students were taught to read from memory in order to read Quran and some other religious sources, and that only the students of whom the teacher approved were taught to write. There were various attempts to develop the education of first literacy in Ottoman period; however, those applications are observed to have been unsuccessful attempts. The difficulty of the Arabian writing system, the inefficiencies of the educators in terms of quality and quantity, and the insufficient awareness of the public as well might be accounted for the reasons of that case. In Republic period, there were many attempts to enhance and expand the education of read-write. The most significant among them, we may say, is the alphabet revolution and literacy campaign. There have been

¹ Araştırma Görevlisi, Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü; gizemozen@hotmail.com

² Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü; selcukuygun17@gmail.com

distinctive applications of methods in various times, which were used for the education of the first read-write. It is obviously seen that the advances in teaching methods and the suitability of the structure and the characteristics of Turkish language are significant in the choice of such distinctive methods.

Key Words: Writing, Reading, Teaching Writing, Teaching Reading.

GİRİŞ

Okuma; bir yazıyı, sözcükleri, cümleleri, noktalama işaretleri ve öteki öğeleriyle görme, algılama ve kavrama süreci olarak tanımlanabilir. Yazma işlemi ise alfabe harflerden veya daha başka sembollerden (rakam, noktalama işareti v.b.) faydalanılarak bir zemin üzerinde düşüncelerimizi sembolere dökme olarak ele alınabilir. Yani yazılı anlatım, öğrencinin gördüğünü, duyduğunu, düşündüğünü ve yaşadığını yazarak anlatmasıdır (Kavcar, Oğuzkan & Sever, 2004). Bu sebeptendir ki, ilk okuma ve yazma üzerindeki tarihi gelişimi anlamaya yönelik çalışmalar önem taşır. İlk okuma yazma öğretiminin genel amacı bireyin tüm hayatında kullanacağı okuma ve yazma becerilerinin temelini atmaktır. Bu sebeple, okuma yazma becerisinin niteliği bireyin gelecekteki başarı ve başarısızlıklarını büyük ölçüde etkileyecektir. Kuşkusuz tarih boyunca bu derece önem taşıyan ilk okuma yazma konusunda çeşitli uygulamalar yapılmıştır.

Türk eğitim tarihinde de ilk okuma yazma konusunda çeşitli uygulamalara yer verilmiştir. Araştırmada “Osmanlı’dan günümüze ilk okuma yazma öğretiminde gerçekleşen gelişmeler nelerdir?” sorusuna yanıt vermeye çalışılırken bu konu;

1) Osmanlı döneminde ilk okuma yazma öğretimine yönelik çalışmalar nelerdir?

2) Cumhuriyet döneminde ilk okuma yazma öğretimine yönelik çalışmalar nelerdir?

alt problemleri çerçevesinde Osmanlı döneminde ilk okuma yazma çalışmaları ve Cumhuriyet dönemi ilk okuma yazma çalışmaları olmak üzere iki ayrı başlıkta incelenecektir.

Araştırma, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Bu araştırma ile ‘ilk okuma yazma öğretimi’ alanındaki gelişmeler açıklanmaya çalışıldığı için betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Çünkü tarama modelleri, geçmişte ya da halen varolan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırmalara uygun bir modeldir (Karasar, 1999). Bu sebeple çalışmada ilgili literatür taranmış, belgesel tarama yöntemi kullanılarak veriler toplanmıştır.

İlk okuma yazma öğretiminin önemi tartışma kabul edilemeyecek kadar açıktır. Bu çalışmada neredeyse tüm öğretimsel faaliyetlerin temeli olan ilk okuma yazma öğretiminin Osmanlı’dan günümüze kadar olan gelişimi açıklanarak hangi dönemde ne gibi uygulamaların yapıldığı, hangi gerekçelerle bazı uygulamaların kaldırıldığı ya da yeni uygulamaların getirildiği kronolojik olarak ele alınmıştır. Bu anlamda çalışmanın ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

OSMANLI DÖNEMİNDE İLK OKUMA VE YAZMA ÇALIŞMALARI

Osmanlılar, Selçuklulardan ve diğer Müslüman devletlerinden mektep, küttâb denen temel ilköğretim düzeyindeki okulları almışlardır. Osmanlılarda temel okuma yazma eğitimi halk tarafından sıbyan mektebi (mahalle mektebi) denilen okullarda verilirdi. Tanzimat sonrasında bu okullara başka isimler de verildiği görülmektedir. Bu okullar hemen hemen her mahallede vardı ve genelde camilere bitişik yapılarıydı (Ergün, 2005; Akyüz, 2009; Demirtaş, 2007). Sıbyan mekteplerinde okuma yazma öğretimi, genelde öğretmenlerin yetişme biçimi ve öğretim programlarıyla yakından ilgili görülmektedir.

Fatih Sultan Mehmed (1432-1481) medrese teşkilatını kurarken, Eyüp ve Ayasofya'da açtığı iki medresede sıbyan okullarında öğretmenlik yapacak öğretmenler için iki ayrı ders koydurmuş ve bu dersleri okumayanları öğretmenlik yapmaktan men etmiştir (Koçer, 1970; Atuf, 1930). Fatih Sultan Mehmed medreselerde sıbyan mekteplerinde muallimlik edecekler için ayrı dersler açmıştır. Bu programda yer alan dersler; Arapça sarf ve nahiv (dilbilgisi-gramer), edebiyat, mantık, mubahase adabı ve tedris usulü, münakaşalı akaid, riyaziyat olarak tanımlanmıştır (Tedrisat Mecmuası; 1332; Akt: Atuf,1930).

Fatih Sultan Mehmed'in alanın gereklerine göre programı düzenlemiş olması önemli bir yeniliktir. Fakat kendisinden sonra bu uygulama bırakılmıştır. İyi ahlakı ile tanınan, az çok okumuş kişiler bu okullarda öğretmen olarak görev yapabilmişlerdir (Koçer, 1970; Akyüz, 2009). Ancak öğretmenlerin seçiminde yapılan bu değişikliğin sıbyan mekteplerinin devamı olan iptidailerde ve ilk mekteplerde önemli öğretmen sorunu ortaya çıkardığı görülmektedir. Ergin (1939), sıbyan mekteplerinin yerini alan İptidailerden bahsederken bütün güçlüklerin alfabe ve okutma tarzında baş gösterdiğini, hocaların talebelerden daha cahil olduğunu ve onlardan daha çok okumaya ihtiyaç duyduklarını yazmış, sıbyan mekteplerinde yıllarca okuyan ancak çok az okuma öğrenebilen öğrencilerden bahsetmiştir.

Sıbyan mekteplerinin genellikle tek temel dersi; Kur'an'ın anlamının açıklanmadan yalnızca okunuşunun öğretilmesi olarak görülmektedir (Akyüz, 2009; Cihan, 2007). Fatih'ten sonra bu okullara yazı dersinin ilave edildiği görülmektedir. I. Mahmud'un annesinin Galata'da yaptırdığı okulun vakfiyelerine göre sıbyan okulları; Kur'an okutmak, namaz ayetlerini ve namaz kılmasını öğretmek, biraz da yazı öğretmek olarak sayılabilecek üç amaç doğrultusunda kurulan kurumlardır. 1846'da basılan bir yönetmelikte sıbyan okullarının programı; Elifba, Kur'an-ı Kerim, İlmühal, Tecvîd, Harekeli Türkçe, Muhtasar Ahlak-ı Memduha, Hat derslerinden oluşmaktadır (Koçer,

2007).

Sıbyan Okullarında okumaya geçilmeden önce devrin padişahı için dualar ve ilahiler öğretilmektedir. Daha sonra ise; Kur'an Cüzü denilen bir alfabe kitabından okumaya başlanmaktadır. Bu alfabe kitaplarına Elifba kitapları denilmektedir (Akyüz, 2009; Göğüş, 1989).

Ergin (1939:71)'de "Sıbyan mektepleri çocuklara Kur'an okutmak, namaz kılınması usullerini ve namazda okunacak ayetleri ve duaları öğretmek ve biraz da yazı yazdırmak gibi üç gaye ile kurulmuştur. Buradaki yazı kaligrafisi (güzel yazı yazma sanatı) karşılığıdır. Yoksa yazı yazmayı yani bir şeyi kaleme almayı öğretmek demek değildir. Buna mukabil amelî hayatta onlara yarayacak hesap, dünyayı tanıtabilecek coğrafya, geçmiş zamanı bildirecek, geleceklerinden ibret alıracak tarih gibi derslerin ve bilgilerin bu mekteplerin kapısından içeri sokulmadığı görülüyor. Türkçe'ye ise hiç yer verilmemiştir. Taacübe mahal yok! O devirde bu dersler daha büyük ve daha esaslı birer ilim müessesesi olan medreselere ve mekteplere bile sokulmamıştı.

Yazı ve meşk muallimi bile, talebeye meramını anlatacak alelade yazıyı ve Türkçe'nin imlasını yani yazılış ve okunuş şeklini öğretmez. Arap yazıları ve Arapça metinler üzerinde nakkaşlık ve kopyecilik yaptırır. Bundan dolayıdır ki bu mekteplerden çıkanlar iyi bir nakkas, iyi bir kopyacı olurlar, fakat derhanelerini anlatacak iki satırlık bir mektubu yazamazlardı" demektedir.

Bu soruna Sümbülzade Vehbi de (ölümü 1809), Nuhbe-i Vehbi kitabında şöyle dikkat çekmiştir (Akt: Akyüz, 2009: 154): "Okumaya yazıdan çok say et (çalış) ki kalır nakışla cahil hattat (Çünkü hattat süslü yazarken cahil kalır)".

Ergin (1939) ise, bu durumun sebebini açık Türkçe yazma ve konuşmanın ayıp sayılması, Osmanlıca denilen o zaman ki Türkçe'nin iyi yazılmasının ise ancak Arapça ve Farsça öğrenmeye bağlı olmasıyla ilişkilendirilmiştir. Açıklamalardan o dönemde ezbere dayanan bir okuma yazma anlayışının olduğu görülmektedir. Okumayı yıllarca uğraşıp tam anlamıyla sökemeyen öğrenciler ve yazmayı kopyacılıkla eşleştiren öğretmenler vardır.

Ali Haydar (1924)'e göre kimin tarafından düzenlendiği belli olmayan elifbe-cüz veya supara denilen kitap asırlarca Garp Türklerinin alfabesi olmasına rağmen alfabe ile çocukların Türkçe kıratı öğrenmesi sağlanamamıştır (Akt: Atuf, 1930). Bu durumun sebebi olarak da bu elifbada Türkçe'de kullanılan p, ç, j harflerinin bulunmaması ayrıca imla teminatı ve Türkçede kullanılan hiçbir kelimenin de yer almaması gösterilmiştir. Atuf (1930) ve Ergin (1939)'in görüşleri sıbyan mekteplerinde verilen okuma yazma öğretiminin yetersizliğini vurgulamaktadır.

İlköğretimin zorunlu hale getirilmesi II. Mahmut zamanında (1824) okuma yazma konusunu geniş olarak ele alan bir fermanla sağlanmıştır (Akyüz, 2009; Aslan, 1991). Bu belge padişahın ağzından okuma yazmanın önemini ilk kez duyurduğu için önem taşımaktadır (Sakaoğlu, 1991). II. Mahmut döneminde yayınlanan bu ferman ilköğretimi mecburi yapmak ve bütün halka yaymaktan başka bir reform ve yenilik getirmemiştir. Bu fermanla yeni nesilleri hayati ve dünyevi bilgiyle donatmak amaçlanmamış, dinini ve ahretini bildirmek hedeflenmiştir. Hiçbir ciddi teşkilata dayandırılmadan, eğitim araç-gereçleri ve öğretmenler düşünülmeden yayınlanan bu fermandaki emirler sadece kâğıt üzerinde kalmıştır. II. Mahmut'un ilköğretimde "her şeyden evvel dini zaruretlerin öğretilmesini" tavsiye etmesi o dönem Avrupa'da Fröbel, Pestalozzi gibi eğitimcilerin katkısıyla gelişen pedagojiden ve eğitimin karakter geliştirme esasına doğru gitmesinden Osmanlı âleminin ne kadar habersiz olduğunu gösterir (Koçer, 1970). Sakaoğlu (1991), II. Mahmut döneminde Yeniçeri Ocağının kaldırılması ve yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediye örgütünün kurulmasıyla bu yeni kurumun içinde yer alan er ve subayların en azından okuma yazma bilmesi gerekliliği dikkate alınarak Talimhanenin 1931 yılında açıldığı söylenmektedir.

II. Mahmut döneminde halkın okuma yazmaya olan ilgisi çok azdı. Sıbyan okullarından çıkanlar doğru düzgün okuma yazma becerisi kazanamadıkları gibi imamdaki müezzinden azıcık Kur'an okumayı öğrenenler, medreselerin ilk sınıfını okuyanlar, mahalle mektebine gidenler bunu yeterli saymaktaydı. Ancak zengin ve aydın aileler çocuklarına ün yapmış kişilerden özel dersler yoluyla Farsça, Arapça, dil, edebiyat v.b. dersler aldirmaktaydılar. Mesnevi okumak isteyenler ise Mevlevihanelere gitmekteydi. Tanzimat öncesinde İstanbul'da işlevini layıkıyla yerine getiren topu topu 360 Sıbyan Mektebinde nüfusun 1/40'ına hizmet verebiliyordu. Genel olarak işlevsiz olan bu okulların en önemli özelliği ise yukarıda da bahsettiğimiz "Bed-i Besmele" adı verilen "amin alayı" törenleriydi(Sakaoğlu, 1991).

1838'de bu ortama rağmen Sıbyan okullarını da kapsayan Rüşdiyelerin açılması kararı çıkmıştır. Bu okullar askeri okullara öğrenci hazırlamak ve iyi yetişmiş memur ihtiyacını karşılamak amacıyla açılmışlardır(Koçer, 1970; Sakaoğlu, 1991). Mekteb-i Ulum-u Edebiye ve Mekteb-i Maarif-i Adliye açılan ilk rüşdiyeler olmuştur (Akyüz, 2009; Koçer, 1970; Sakaoğlu,1991). Rüşdiyeler, 1845'ten sonra yaygınlaşır. Mekatib-i Rüştiye Nazırlığına atanan İmamzade Es'ad Efendi Rüşdiyeler için hazırladığı yönetmelikte; " Müslüman çocuklarının beş yaşlarına doğru velisi tarafından hocaya teslim edilmesine, hocanın da çocuklara heceleri, harfleri gösterip onların hayallerini işlemesini daha sonra, Kur'an'a başlamasını..." öngörmüştü (Sakaoğlu, 1991: 67).

Tanzimat döneminde ilköğretimde yapılan yenilik ve yaşanan gelişmelere bakıldığında Nisan 1847’de çıkan “Etfalin Talim ve Tedris ve Terbiyelerini ne Veçhile İcra Eylemleri Lazım geleceğine dair Sıbyan Mekatibi Hacerleri Efendilere İta Olunacak Talimat” başlığını taşıyan belge ilk olarak karşımıza çıkar. Bu belgenin temel hükümlerine ilişkin Akyüz (2009)’de verilen bilgilere göre; Sıbyan mekteplerinde okutulan dersler Elifba, Amme Cüzü ve öteki cüzler, Türkçe Lügat, Ahlak, Yazı, İlmihal, Türkçe tecvid, Kur’an ve seçimli ders olarak Hıfz-ı Kur’an olarak sıralanmaktadır. Görüldüğü üzere Tanzimat’a kadar yazı üzerinde çok durulmayan Sıbyan Mekteplerinde okumanın yanında yazmaya da önem verilmeye başlanmıştır. Hatta talimatta karalama, çizgi çizme, yazmaya çalışma çocuğun doğasında var olan özellikler olarak belirtilmektedir. Hocaların çocukları yazmaya özendirmelerinin gerekliliği ve yazmanın öğrenmeyi kolaylaştırdığı belirtilmektedir. Bu talimatta siyah taş tahtaların padişah tarafından yeterli sayıda okullara gönderileceği Kur’an ayetleri dışında üzerinde yazma çalışmalarının yapılması gerektiği yazılıydı. Öğrencilerin yanlarında divit, kamyş kalem, mürekkep hokkası taşınması gerektiği belirtilmekteydi.

İlköğretime yönelik önemli adımlardan birisi de dönemin sonlarına doğru çıkarılan (1869) Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’dir. Bu nizamname ile teftiş ve değerlendirmeye ilişkin esaslar, eğitim hakkı, eğitim yönetimi, okul kademelerinin belirlenmesi, eğitim ödenekleri, öğretmen yetiştirme ve yerleştirme, taşra örgütü ve sınav sistemleri gibi konular yer almaktadır (Aslan, 1991). Nizamnamede, ilkokullarda anadil programı olarak “usul-i cedide elifba, yazı talimi” denilmekteydi. Nizamnamedeki “ahlaka mütedair risail” maddesi ile de okuma dersi karşılanmak istenmiş olunabilir. Çünkü bu dönemde okuma dersinden bilgi ya da ahlaki bir fayda çıkarmak beklenmektedir (Göğüş, 1989).

Maarif Nizamnamesi eğitim sistemini beş dereceye ayırmıştır. Sıbyan mektepleri, rüşdiyeler, idadiler, sultaniler ve darülfünun olarak bu beş basamağı sıralamak mümkündür. Temel eğitimin verildiği sıbyan mektepleri olmak üzere rüşdiyelerde de okuma-yazma eğitimi üzerinde durulduğu görülmektedir (Cihan, 2007). Tanzimat döneminde erkek ve kız rüşdiyelerinin programlarında yer alan İmla ve İnşa (imla ve yazı) dersler yazıya verilen önemi göstermektedir (Akyüz, 2009). Ayrıca kız rüşdiyelerinin programında yer alan Lisan-ı Osmani kavaidi (Osmanlı dilinin grameri) dersi de dil öğretimine dolayısı ile okuma yazma öğretimine verilen önemi gösterir niteliktedir.

Tanzimat döneminde okuma yazma öğretimine ilişkin güçlüklerin giderilmesi için alfabe değişikliğine gidilmesi gerekliliği üzerinde çeşitli görüşler ortaya atılmıştır. Namık Kemal gibi eğitim tarihi açısından büyük öneme sahip isimlerden alfabe değişikliği

önerilerine karşı bazı eleştirel görüşler gelmiştir. Namık Kemal, herkesin temel dini bilgilere ve Kur'an okumaya olan ihtiyacı ve yıllarca biriken kıymetli eserlerin yeni alfabeyle çevrilmesinin doğuracağı külfet gibi sebeplerle alfabe değişikliğine çok sıcak bakmamıştır. Ayrıca Fransızca ve İngilizce gibi pek çok dilin imlasının tüm zorluklarına rağmen okuma yazma oranının Amerika, Fransa gibi ülkelerde yüksek oluşunu örnek göstererek eksikliği öğretimimizde aramız gerektiği üzerinde durmuştur (Akyüz, 2009).

İptidailerin programı, 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde Usul-i Cedide ile Elifba, Kur'an-ı Kerim, Tecvid, Ahlak, İlmihal, Yazı, Hesap, Tarih-i Osmani, Coğrafya, Malumat-ı Nafia olarak belirlenip öğrenim süresi 4 yıl gösterilmiştir. Kızların 6-10 erkeklerin 7-11 yaşları arasında devamı zorunlu kılınmış bir yerde iki okul varsa birinin kızlara ötekinin erkeklere mahsus olması koşulu konulmuştur (Sakaoğlu, 1991). Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde sözü edilen ilköğretim zorunluluğu 1876 tarihli Kanun-i Esasi' (Anayasa) de yer almış ve bu tarihten itibaren Anayasalara da geçmiştir (Akyüz, 2009).

Mutlakiyet dönemiyle beraber usul-i cedit hareketi gelişmiştir. Usul-i cedit hareketi ders araç gereçlerindeki yenileşmenin yanı sıra yeni ve etkili öğretim yöntemlerinin kullanılmasını da kapsayan bir harekettir. Tanzimat sonlarından itibaren daha çok ilköğretimde bu alanlardaki gelişmeleri anlatmak için kullanılmıştır. Usul-i cedit hareketi ile okuma yazma öğretiminde bilinenden bilinmeyene gitme ilkesine dayanan usul-i savtiye yöntemine geçilmesi önemli bir gelişme olarak görülmektedir (Akyüz, 2009). II. Abdülhamit devrinde modern eğitim sisteminde Tanzimat döneminde başlatılan bütün reform girişimleri sürdürülmüştür. Ders kitapları ve müfredat programları üzerinde sıkı denetim uygulanmıştır. II. Abdülhamit devrinde okuma yazma oranı bir önceki döneme göre üç kat artmıştır (Cihan, 2007). Usul-i cedit hareketi ile yeni açılan ilkokullar için mekatib-i iptidaiye, iptidai mektepler, usul-i cedit mektepleri terimleri kullanılmaktaydı. Bu okullar Maarif Nezaretine bağlı kurumlardı. Evkaf Nezaretine bağlı olan ve eski durumunu koruyanlara ise ya yine "sıbyan mektepleri" ya da "usul-i atika mektepleri" denmeye devam edilmiş, Maarif nezaretinin ilköğretimdeki düzenlemelerinden bu okullar hemen hiç etkilememiş, bunların öğretmenleri, eğitim ve öğretimdeki yeni gelişmelere ya kayıtsız kalmış ya da onları engellemeye çalışmışlardır. Usul-i Cedit hareketinin okuma yazma öğretimi konusunda önemli amaçlar güttüğünü görmekteyiz. Bunları;

• Okuma-yazma öğretiminde "heceleme" usulünün terk edilerek ve her harfi ayrı ayrı değerlendirerek harf üzerinden okuma anlamına gelen "usul-ü saftiye" veya "meddiye" denilen yeni usul okuma getirilmesi,

• Yeni usul yazıya ve kızlara da yazı öğretilmesine önem verilmesi,

• Ayrıca kız çocukları için ayrı ilkokullar açılmasının istenmesi, öğretimin bu programa göre yapılması ve her yaşa göre ders kitapları yazılması olarak sıralanabilir (Ergün, 2005).

Usul-i Cedid denen yeniliği 1872'de Selim Sabit Efendi Süleymaniye'deki bir taş mektepte uygulamaya koydu. Bunu ertesi yıl Nuruosmaniye taş mektebi denedi. Selanikli Abdi Efendi'nin bu yöntemeye dayanan özel iptidai Şemülmaarif'i açtığı bilinir. Selim Sabit Efendi'nin Rehnüma-yı Osmani adlı ders kitabı, daha başka elifbalar, kitapçıklar v.b. araçlar okullara girdikçe toplumun bazı kesimlerinde kıpırdanma başlamıştır (Sakaoğlu, 1991).

II. Meşrutiyet döneminde ilköğretimde yapılan en önemli değişikliğin parasız öğretimin ilk kez Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-i Muvakkati (1913) ile kabulü olarak karşımıza çıkar. Gene bu dönemde ilköğretimin her biri iki yıl olan üç devreye ayrılarak 6 yıl olması görülür. Ayrıca bu dönemde geleneksel mahalle mekteplerinin varlıklarını sürdürdüğü görülmektedir (Akyüz, 2009). II. Meşrutiyet döneminde savaş, düşman istilası, açlık gibi nedenlerle yetim ve öksüz kalan çocukları barındıran ve okuma yazma öğreten Darüleytamlar (1914) açılmıştır.

Cumhuriyet dönemine kadar özellikle ilköğretimde okuma yazma öğretimini etkileyen gelişmelere Osmanlı Eğitim tarihi açısından bakılmaya çalışılmıştır. Türkçe eğitim ve öğretimine bir bütün olarak bakıldığında okuma yazma öğretimi bu uygulamanın kuşkusuz ilk ve en önemli parçası olarak karşımıza çıkar. Bu öğretimin etkili bir biçimde gerçekleşmesi ise şüphesiz kullanılan yöntemlerle birebir ilişkilidir. Osmanlı döneminde okuma yazma öğretiminde kullanılan yöntemlere bakmak bu açıdan faydalı görülmektedir.

Osmanlı'da Arap harfleriyle okuma yazma öğretimi harf yöntemine uygun olarak yapılmaktaydı. Okumada önce harflerin öğretilip sonra hecelerin sonra kelimelerin sonra cümlelerin oluşturulduğu birleşim yöntemi kullanılırdı. Harflerin öğretiminde benzetmelerden yararlanılır bunlar tekerleme gibi ezberletilirdi. Okuma yazmada Dr. Rüştü (1852'de) "elif -ا" mertek gibi,"Be- ب " tekne gibi "te- ت" ona benzer diyerek harflerle nesnelere çağrıştırarak öğretim yapıyordu (Göğüş, 1989; Kazancı, 2007).

Osmanlı'da okuma yazma öğretiminde kullanılan Elifba Cüzü kitaplarına bakıldığında; ilk sayfasından "Besmele" ve "Rabbiyesir"den sonra Arap alfabesine ait

harflerin sırasıyla verildiğini görürüz. İkinci sayfada, tek tek harflerin üstünlü, esreli, ötreli şekilleri yazılmıştır. Üçüncü sayfada aynı harfler; bu sefer iki üstün, iki esre ve iki ötre denilen ve her harfe *en, in, ün* seslerini kazandıran işaretlerle birlikte sıralanır. Bundan sonra gelen sayfalarda eliften başlayarak harflerin ikişer ikişer ilk üç hareket yardımıyla birbirlerine nasıl çatılacakları gösterilmiştir. Bunlar dualar bölümüne kadar devam ederken eserin altında ve üstünde her harfin mahreci hakkında bilgi verilmiştir. *“Be'nin mahreci iki dudak birbirine kuvvetlice kapanıp açılmaktadır. Be'nin hakkı daima ince ve sesli ve kuvvetlice okunmaktadır. Peltek se'nin mahreci dil ucu ön dişlerinin arasından bir miktar açmaktır. Se'nin hakkı daima ince ve nefeslice okunmaktadır.”* Her sayfada ortalama otuz hece mevcuttur. Bütün harflerin mahreci ve nasıl telâffuz edileceğine dair bilgi verildikten sonra dualar verilmiştir (*Elifba Cüzü: 1897 Akt: Şahbaz,2004: 2*).

1912 Balkan yenilgisinden sonra milli eğitimin önem kazandığı ve alfabe arayışının gündeme geldiği görülür. O zaman Nüzhet Sabit Bey harfleri adlarıyla söyleyerek önündeki ünlüye uygun seslendirmeyi ön gören “savti usul” denen tekniği Türkiye'ye ve Türkçe'ye uyarlamıştır. Bu, Türk eğitim tarihi açısından bir devrim sayılmaktadır (Sakaoğlu, 1991). Hafız Refi, Usul-i Cedidi denen okuma yazma ve eğitimde yenileşme hareketlerinin öncüsü sayılmaktadır. (1829-1910)Selim Sabit Efendi'nin “Rehnüma –yı Muallimin “(Öğretmen Rehberi) ve Elifba-i Osmanî (Osmanlı Alfabeti) adlı kitapları yayınlanmıştır.

Selim Sabit Efendi'nin kitaplarında getirdiği yenilikler ise şunlardır:

1. Harflerin hepsi bir arada öğretilmemelidir. Harflerin adı başka sesi başka olmamalıdır. (Eskiden bütün harflerin bir arada öğretimine önem verilirdi, harflerin adı başka sesi başka idi.)

2. Hecelettirilecek sözcükler anlamlı olmalıdır. At, al, bal, sal, dağ, et v.b.

3. Okuma ve yazmaya birlikte yer verilmelidir.

4. Hecelemede harflerin adı yerine harfler bir sesli ile birlikte söylenmelidir. Be, ce, de... gibi. Arap harflerinin adı bu söyleyişlerden farklı idi. Cim, dal, elif v.b.

5. Her harfin değişik şekillerde öğretimi aynı sınıfta değil ayrı ayrı sınıfta yapılmalıdır. Okuma ve yazmanın birlikte öğretilmesi Selim Sabit Efendi'de iyice açıklık kazanmıştır. Her harfin değişik şekillerinin ayrı ayrı sınıflarda öğretimi de büyük bir yenilikti (Binbaşoğlu, 2004: 178, Kaçalın,2000).

“Elifbadan farklı düzenlenen ilk Türkçe alfabe Kayserili Dr.Rüştü'nün yazdığı Nuhbetül Etfal'dir. Bu eser bir reform olarak kabul edilir. Padişah Abdülmecid'in onayı ile 1858'de yayınlanmıştır. Elifbaya bağlı olmakla birlikte harf sayısını 29'dan 35'e

çıkarmıştır. Türkçe’de yer alan k,g,ğ, ve n harfleri ile o,ö, u, ve ü sesli harfleri için Mehmet Emin Efendi, Fuat Paşa ve Cevdet Efendi tarafından yapılan öneriler bu eserde kabul edilmiştir”(Binbaşoğlu, 2004:177).

İlk defa 1874 yılında hazırlanan “Rehnümü-yı Muallimin (Öğretmenlerin Kılavuzu)” adlı kitapta Türkçe okuma-yazma öğretimine önemli bir yer ayrılmıştır. Selim Sabit tarafından hazırlanan bu kitap, hem bir program hem de bir öğretim yöntemi kitabı idi. İlkokullarda okutulan derslerin konularını veriyor, öğretim yöntemlerini gösteriyordu. İlk okuma-yazma işine önemli bir yer ayırmıştı. Fonetik metodu tavsiye etmekteydi. İlk kelimeleri heceleterek okutuyor ve bu kelimelerin çocuğun hayatında bulunanlardan seçilmesi gerekli görülüyordu (Ağar, 2010).

“1911 yılında Mehmet Şerif, Rehber-i Tedris adlı bir kitap yazmıştır. Bireşimsel yöneme göre oluşturulan kitap; çocukların önce konuşturulmasını, bu sırada en çok ilgilenilen bir cümleyi seçerek bunun bir sözcüğünü hecelere, hecelerin de harflere ayrılarak öğretilmesini önermiştir. Bu öneri çözümlene yöntemine yaklaşan bir yönelmedir” (Oymak, 1999: 34 Akt: Kazancı,2007).

Ergün,(1997) Cumhuriyet’e kadar yazı İnkılabı Konusunda Yazı ve Tartışmalara değinirken; Münif Efendi ve Ahundzade Feth-Ali’nin 1862-1863 yıllarında Türk dili için Arap harflerinin yetersizliğine ve ıslah edilmesi gerektiğine ilk işaret eden isimler olduğunu bildirmiştir. Bu konuda Arap harflerinin ıslahını savunanlar ve Arap harflerinin bırakılarak tamamen Latin Harflerinin Kabul edilmesini savunanlar olarak iki grubun olduğu görülmektedir. Arap harflerinin ıslahını savunanlar kutsallığın ancak böyle sürebileceğini savunurken Latin Harflerine geçişi savunanlar kutsallığın bununla ilişkilendirilemeyeceğini er geç Latin harflere geçeceğimizi ve bunun için zaman kaybedilmemesi gerektiğini söylüyorlardı. Bu soruna yönelik ilk girişim 1909’da Maarif Nezaretinde bir “İmla Komisyonu” kurularak yapılmıştır. Bu girişimi çeşitli derneklerin kurulması ve 1912’de “İslah-ı Huruf Kongresi”nin düzenlenmesi takip etmiştir.

CUMHURİYET DÖNEMİNDE İLK OKUMA YAZMA ÇALIŞMALARI

Cumhuriyet’in ilanı ile pek çok alanda olduğu gibi ilk okuma-yazma konusunda da çeşitli reform hareketlerine girişilmiştir. Cumhuriyet döneminde eğitimin en temel amaçlarından biri ilköğretimi tüm ulusa yayma düşüncesi idi. Okuma-yazma öğretimi bu sebeple üzerinde önemle durulan konulardan biri olmuştur (Göğüş, 1989).

İlkokuma yazma konusunda Cumhuriyet döneminde pek çok çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu dönemde yapılan ilk ciddi çalışma Saffet Bey’in girişimiyle 1924 yılında düzenlenen "Alfabe Kongresi" olarak kabul edilmektedir (Binbaşoğlu, 1999;

Göğüş,1989, Kazancı, 2007). Kazancı (2007); “Alfabe Kongresi”nde alınan kararları şu şekilde belirtmektedir;

1.İlk okuma yazma öğretiminde savti usul veya sözcük yönteminden biri kullanılacaktı.

2. Heceleme yasaklandı.

3. Sözcüklerle doğal bir okumaya önem verildi.

"Ses" yöntemiyle "sözcük" yöntemlerinden birinin seçilmesi 1924 ilkokul programında öğretmene bırakılmıştır (Binbaşoğlu,1999; Göğüş, 1989; Kazancı, 2007).

İki yıl uygulamadan sonra Harf ve Ses yöntemiyle okuma yazma heceleme ile sonuçlanmıştır. 1926 programında ilk okuma ve yazma detaylı olarak açıklanmıştır. 1926 tarihli “İlk Mektepler Müfredat Programı”nda “Teslimiye Usulü” denilen, (harfleri adlarıyla öğretmek yoluyla) adlandırma yöntemi ile ses yöntemi ve heceleme yöntemi açık olarak yasaklanmış, öğretmen sözcük yöntemi ya da karma yöntemden birini seçerek kullanma hakkına sahip olmuştur (Binbaşoğlu,1999; Göğüş,1989).

1926 programında okuma, tahrir, imla, dilbilgisi konularında yapılan çalışmaların bir bütünlük taşımasının gerekliliği, çocuğun ana dilinin gelişmesi için tüm bu sayılan alanlardaki çalışmaların bu amaca hizmet etmesi gerektiği üzerinde durulmuştur (Göğüş, 1989).

Sadrettin Celal tarafından 1926 yılında Türkçe'ye çevrilen “Decrolü Usulü” adlı kitap ülkemizde çözümlene yönteminin yayılmasında etkili olmuştur. 1926 ilkokul programının bir diğer özelliği de hayat bilgisi konularını diğer dersler için çıkış noktası yapmasıdır. Bu düzenleme ile birlikte ilk okuma ve yazma öğretiminde de de konu çocuğun çevresinden seçilmektedir (Cemaloğlu, 2000: 8). Zaman içerisinde uygulamalarla cümle yöntemi ağırlık kazanmaya başlamış ve bir süre sonra tamamen cümle yöntemi ile ilk okuma yazma öğretimine geçiş yaşanmıştır (Binbaşoğlu, 1999).

28 Mayıs 1928 tarihinde sadece alfabeye ilgilenecek ilk Dil Encümeni kurulmuştur. Bu uygulamayı takip eden ikinci aşama ise Arap harflerinin yerine Türk alfabesinin uygulamaya konmasıdır. Aslında bu değişiklik Atatürk'ün zihninde çok daha önceleri oluşmuştur. Erzurum Kongresi sırasında Mazhar Müfid Kansu'ya Türk harflerinin kabulünden bahsetmiştir. İzmir İktisat Kongresinde ise Türk harflerinin kabulü için bir önerge verilmiştir (Demirtaş, 2008; Karakuş, 2006). Atatürk'ün sınırsız enerjisi ile yoğun çaba sonucunda iki ay içinde şaşırtıcı sonuçlar alınmıştır. Atatürk 1 Kasım 1928 günü Üçüncü Dönem Büyük Millet Meclisinin ikinci toplantı yılını açarken yaptığı konuşmada alfabe konusuna da önemli yer ayırmıştır (Şimşir, 1992). Atatürk şunları söylemiştir:

“Aziz Arkadaşlarım; her şeyden evvel her inkişafın ilk yapı taşı olan meseleye temas etmek isterim. Her vasıttan evvel büyük Türk milletine onun bütün emeklerini kısır yapan çorak yol haricinde kolay bir okuma yazma anahtarı vermek lazımdır. Büyük Türk milleti cehaletten az emekle kısa yoldan ancak kendi güzel ve asil diline kolay uyan böyle bir vasıta ile sıyrılabilir. Bu okuma yazma anahtarı ancak Latin esasından alınan Türk alfabesidir. Basit bir tecrübe Latin esasından Türk harflerinin, Türk diline ne kadar uygun olduğunu, şehirde ve köyde, yaşlı ilerlemiş Türk evlatlarının ne kadar kolay okuyup yazdıklarını güneş gibi meydana çıkarmıştır”

“Büyük Millet Meclisinin kararıyla Türk harflerinin katiyet ve kanuniyet kazanması bu milletin yükselme mücadelesinde başlı başına bir geçit olacaktır”(Şimşir,1992: 208).

1928 yılında Türkçe'nin mantık ve gramatik yapısına uygun olmadığı gerekçesiyle kaldırılan Arap harflerinin yerine Yeni Türk harfleri kabul edilmiştir. 3 Kasım 1928 tarihli “Türk Harfleri Hakkındaki Kanun” yürürlüğe girmiştir. Aynı sene Aralık ayından itibaren, resmî ve özel bütün Türkçe gazeteler ve dergiler yeni Türk harfleriyle çıkmaya başlamıştır. Devlet yazışmalarının da bu harflerle yapılması ise 1 Ocak 1929'dan itibaren sağlanmıştır (Demirtaş,2008; Karakuş,2006).

7 Kasım 1928 günü Başbakan İsmet İnönü meclis kürsüsünde yaptığı konuşmada, yeni yazının geniş halk kitlelerine yayılması için Milletler Mektepleri açılacağını duyurur ve şunları söyler:

“Vatandaşların en müsait zamanlarında ve yanlarında , ya iki aylık veya dört aylık kurslar açılacak, şehirde ve köyde mekteplere , muayyen içtima mahallelerine gelmeye vakitleri müsait olmayan vatandaşlar için seyyar muallim teşkilatı yapılacaktır. Devletin en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün memurları millet mektepleri teşkilatında ihtiyaca göre çalışacaklar. Reiscumhur hazretleri millet mektepleri teşkilatının umumi reisliğini ve baş muallimliğini kabul buyurmuşlardır. Bu teşkilat ile bir senede vatandaşların maişet hayatındaki düzeni hiç bozulmaksızın geçkin yaşlarda birkaç yüz bin nüfusu kurtarabileceğimizi hissediyoruz” (Şimşir,1992,s. 234). 1 Ocak 1929 tarihinde halka önce okuma-yazma öğretme amacı güden Millet Mektepleri açılmıştır. Bu sırada Türk Ocakları, Halkevleri ve Halkodaları da okuma yazma kursları düzenlemiştir. Harf İnkılabı'nın temel amacı, Türkçeye uygun, kolay okuma yazmayı kısa zamanda sağlayacak bir anahtar alfabe geliştirmek, halkı cahillikten kurtarmak, halkı okur yazar kılmak ve bu yolla da milli bilinci geliştirmektir. Bu alfabe ile genç yaşlı herkese okuma yazma öğretmek amaçlanmıştır. Eğitim seferberliği ise okuma yazmaya yöneliktir. (Demirtaş, 2008; Karakuş, 2006).

1928'de Latin kökenli yeni Türk alfabesinin kabulünden sonra okuma yazma öğretimi yönteminde bir tereddüt dönemine girildiği görülmektedir. Cümle yönteminin yeni alfabeyi öğretme konusunda başarılı olup olamayacağı tartışılmıştır. 1930 yılında "İlk Mektepler Programı" yeni harflerle basılırken cümle yöntemine ve okuma yazma öğretimine ilişkin diğer görüşlere 1926 programında yer verilen şekliyle değinilmemiştir. Programa bu konuda herhangi bir madde konulmamıştır (Binbaşıoğlu, 1999; Uçar, 2001). Güleriyüz (2008), programın hedefleri arasında, konuşma ve yazmanın ana etkinlik alanı olarak ele alındığına, okumanın dolaylı olarak programda geçtiğine, dinleme eğitimiyle ilgili herhangi bir hedefin ise programda yer almadığına değinmektedir.

1936 programına kadar yapılan çalışmalarda cümle yönteminin uygunluğu çok tartışılan bir konu olmuştur. 1936 programında ise 1926 programından farklı olarak basit cümle ve sözcükler ifadelerine yer verilmiştir. 1936 programında cümle yöntemine resmen geçilmiş olduğu görülmektedir (Binbaşıoğlu, 1999; Uçar, 2001). Yani 1936 programında ilk okuma yazma öğretiminde sözcük ve cümle yani çözümleme yönteminin kullanıldığı görülmektedir.

II. Milli Eğitim Şurası 15–21 Şubat 1943 tarihinde toplanmıştır. Bu şurada okuma yazma öğretimi ile ilgili bütün öğretim kurumlarında anadili çalışmalarının veriminin artırılması ve Türkçe okuma yazma öğretiminin daha verimli hale getirilmesi için gereken tedbirlerin alınması kararlaştırılmıştır (Kazancı, 2007).

Güleriyüz (2008), 1948 tarihli İlkokul programında temel beceriler olarak okuma, yazılı ve sözlü ifade, imla, dilbilgisi için yazılmış amaçların bulunduğu ve sınıflarla ilgili içerik düzenlemesinin yapıldığına değinmiştir.

1948 tarihli İlkokul programında ilk okuma yazma öğretiminin nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Bunlar; "İlk okuma ve yazmaya, basit cümleler ve kelimelerle başlanacaktır. Zamanla bu cümleler kelimelere, kelimeler hecelere, heceler ise, harflere bölünecek ve çözümlenmeler sonunda elde edilen kelime ve harflerle yeni yeni cümleler ve kelimeler teşkil edilecektir. Cümlelerin, hecelerin ve kelimelerin bölünmesini kolaylaştırmak için öğretmen, aynı kelimeleri içine alan cümleleri aynı heceleri içine alan cümleleri, aynı heceleri içine alan kelimeleri yan yana getirecektir. Üzerinde durulan cümle ve kelimelerle hikayeler ve tekerlemeler... oluşturmaya da ilk zamanlardan başlayarak önem verilecek ve ilk okuma yazma konularının öğrencilerin ilgisini çekecek nitelikte olması sağlanacaktır" şeklinde ifade edilmiştir.

1948 ilkokul programında büyük temel harflerle başlayan ilk okuma yazma öğretiminde büyük ve küçük harflerin beraber öğretilmesine geçiş ile ilgili başlayan

akıma ilişkin görüşlerini A. Hilmi Güçlü “Çözümsel Metotla Alfabe Öğretimi” (1945) ve Emine Özgür “Küçük Harflerle Cümle Metodunu Niçin ve Nasıl Uyguladım”(1956) adlı kitaplarında açıklayarak önemli katkılar getirmişlerdir. Bu eserleri başka eserler de takip etmiş ve 1968 ilkokul programındaki değişikliğe gelinmiştir (Binbaşıoğlu, 1999).

1968 tarihli ilkokul programında ise; ilk okuma yazma öğretiminde “Çözümleme Yöntemi”ne yer verilmiştir. Bu programda yer alan açıklamalarda ilk okuma ve yazma öğretimine öğrencilerin anlayabileceği kısa cümlelerle başlanması gerektiği, zamanla bu cümlelerin sözcüklere sözcüklerin hecelere bölünmesi gerektiği belirtilmiştir. Daha sonra heceler içerisindeki harfler sezdirilmeye çalışılmalı ve cümleler sonunda elde edilen sözcük, hece ve sezilen harflerle yeni cümle ve sözcüklerin oluşturulmasına özen gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir. Okuma ve yazma etkinliğinin her zaman birlikte yürütülmesi gerektiği ve öğrencilere okumasını öğrendikleri sözcük ve cümlelerin aynı zamanda yazdırılması gerektiği belirtilmiştir. Programın çizdiği yazı esaslarına uygun olarak büyük ve küçük harflerin birlikte öğretilmesi belirtilmiştir. 1968 ilkokul programında 1948 ilkokul programına ek olarak büyük ve küçük harflerin birlikte öğretilmesine ilişkin esas, harflerin şekilleri, yazılış yönleri, kapladıkları yerler, büyük ve küçük harflerin arasındaki ilişkilere dikkat çekilmesi gerektiği belirtilmiştir. Harflerin örneklerle uygun ve doğru yazılmasına önem verilmesi gerektiği belirtilmiştir (Uçar, 2001).

1968 yılından sonra yapılan pek çok düzenlemede ve çalışmada ilk okuma yazma öğretimine ilişkin benzer bir tutumun sergilendiği görülmektedir.

Değişik yöntemlerin kullanılmasından sonra Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulunun 22.09.1981 tarih ve 172 sayılı kararıyla kabul edilen ve 26.10.1981 gün ve 2098 sayılı Tebliğler Dergisinde yayınlandığı şekliyle, çözümleme yöntemi tek geçerli yöntem olarak uygulamaya konmuştur. Türkiye’de İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı bünyesinde yürütülen ilk okuma-yazma öğretiminde uzun yıllar cümle yöntemi (çözümleme) benimsenmiş olmasına rağmen bu yöntem yetersiz bulunarak, 2004-2005 Eğitim-Öğretim yılından itibaren Ses Temelli Cümle Yöntemine (STCY) geçiş sağlanmıştır (MEB, 2004).Ses Temelli Cümle Yöntemi ve bitişik eğik yazı; 120 pilot okulda 2004-2005 öğretim yılında denenmiştir. Ses Temelli Cümle Yöntemine göre ilk okuma–yazma öğretiminde öğrencilerin grup hâlinde ve kısa sürede okuma-yazma öğrenmeye geçtikleri, düzgün el yazısı yazdıkları, dikkat düzeylerinin arttığı, anlama düzeylerinin arttığı, öğrenme sürecinde aktif oldukları gözlenmiştir. Yazı öğretiminde ise, dik temel yazı yerine bitişik eğik yazı benimsenmiştir (Güneş, 2005).

Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda (2009: 235-236) bitişik eğik yazı ile okuma

yazma öğretimine geçilmesinin gerekçeleri şu şekilde sıralanmıştır:

1. Araştırmalara göre bitişik eğik yazı öğrencinin zihinsel gelişimine ve dikkatini geliştirmesine katkı sağlamaktadır. Bitişik eğik yazı, öğrencinin yazı yazarken harflere, harf bağlantılarına ve ayrıntılara dikkat etmesini zorunlu kılmaktadır. Bu durum öğrencinin dikkatini geliştirmektedir.

2. Bitişik eğik yazıdaki süreklilik ile düşüncedeki süreklilik örtüşmekte ve birbirini desteklemektedir. Böylece yazmada kazanılan akıcılık okuma becerisine de yansımaktadır.

3. Bitişik eğik yazı, sentez yöntemine uygun olduğundan Ses temelli cümle yöntemi ilk okuma-yazma öğrenme sürecini kolaylaştırmaktadır.

4. Araştırmalar okul çağı çocuklarının kalem ellerine ilk aldıklarında eğik ve dairesel çizgiler çizdikleri göstermektedir. Öğrenciler anatomik yapıları gereği kalem eğik olarak tutmaktadır. Bu durum öğrencilerin bitişik eğik yazıya geçişini kolaylaştırmaktadır.

5. Bitişik eğik yazının akıcı ve kesintisiz olması, soldan sağa doğru yazı yönünü destekleyici olmaktadır.

6. Bitişik eğik yazı, geri dönüşlere izin vermemektedir. Bu durum yazının akıcı ve doğru yönde gelişimini sağlamaktadır.

7. Bitişik eğik yazı, harflerin doğru yazımını desteklediğinden harflerin yazılış yönlerini karıştırma sorunu ortadan kalkmaktadır.

8. Bitişik eğik yazıda harfler birbirine bağlandığından kelimeler bütün olarak yazılmaktadır. Bu durum öğrencinin kelimeleri tanımasını kolaylaştırmaktadır.

9. Bitişik eğik yazıda öğrenci rakam ve işaretleri daha kolay fark etmektedir.

10. Bitişik eğik yazı dik temel yazıya göre daha hızlı yazılmakta ve yazma çalışmalarını kolaylaştırmaktadır.

11. Bitişik eğik yazı ile okuma yazma öğrenen öğrencilerin diğer harf karakterleriyle yazılmış metinleri okumakta güçlük çekmedikleri deneysel çalışmalarla kanıtlanmıştır.

12. Bitişik eğik yazının estetik görünümü, öğrencilerin estetik bir bakış açısı geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bitişik eğik yazı öğretimi görsel sanatlar dersine de katkı sağlamaktadır.

13. Bitişik eğik yazı öğrencilerin parmak ve el kasları için uygundur.

14. Bitişik eğik yazı solak öğrenciler için de uygundur. Solak öğrencilerin eli dik yazı yazarken harflerin çoğunu kapatmaktadır. Oysa bitişik eğik yazı yazarken öğrencinin eli biraz daha sağa kaymakta ve yazıyı daha az kapatmaktadır. Öğrenci yazdıklarını daha

kolay görmekte ve okumaktadır.

Tarihsel süreç içerisinde okuma yazma öğretiminde değişikliğe gidilmesinin nedenleri programlar ve öğretme yöntemine ilişkin anlayışların değişmesidir. Daha etkili ve kolay okuma yazma öğretimi için çeşitli yöntem ve teknikler ileri sürülmüştür. İlk okuma yazma öğretiminde yöntem değişikliklerini daha iyi anlayabilmek için bunlardan bazılarını açıklamakta fayda vardır.

İnsan yaşamında önemli bir yere sahip olan okuma öğretiminde hareket noktaları ve okumaya geçiş süreçleri farklı pek çok yöntemin varlığından söz etmenin mümkün olduğuna yukarıda değinilmiştir. Bu yöntemleri Akyol (2005) okuma yaklaşımları altında üçe ayırmaktadır: (1) Parçadan bütüne yaklaşımı (birleşim yöntemi); bu yaklaşıma göre okuma; harf, kelime, resim gibi sembollerini sese çevirme olarak anlaşılmaktadır. Yazılı kodu çözümlenebilme en önemli unsur olarak karşımıza çıkar. Kelimelerin doğru seslendirilmesi, anlama ulaşma konusunda önem taşır. Kelime tanıma anlama için temel kabul edilmektedir. Birleşim yönteminde seslerden heceler, hecelerden kelimeler, kelimelerden cümleler ve cümlelerden metinler oluşturulur (Kocaoluk,1992; Akt: Uçar, 2001). (2) Bütünden parçaya yaklaşımı (çözümleme yöntemi); bu yaklaşımda okuma, anlam kurma süreci olarak değerlendirilir. Burada bahsi geçen anlam kurma tahminler yoluyla oluşturulmaktadır. Anlam öğelerine ağırlık veren bu yaklaşım “çözümleme yöntemi” olarak da bilinmektedir. Çözümleme yönteminde paragraf, cümle ya da kelime bir bütün olarak kabul edilir. Öncelikle kabul edilen bu bütünün yazılışı ve okunuşu kalıp halinde ezberletilir. Öğrencilere bu kalıbın yazılışı ve okunuşu yeteri kadar tekrar ettirilir. Belirli olgunluğa gelen öğrenci bütünü oluşturan parçaları görmeye başlar (Öz,1997; Akt: Uçar, 2001). (3) İnteraktif yaklaşım; okuma süreçlerinin doğrusal bir süreç değil paralel bir süreç olarak algılandığı yaklaşımdır. Okuma ne yalnızca bütünden parçaya ne de parçadan bütüne bir süreci kabul eder; her iki sürecin birlikte ele alınması gerekliliğini vurgular.

Ses temelli cümle yönteminde, ilk okuma-yazma öğretimine seslerle başlanmakta anlamlı bütün oluşturacak birkaç ses verildikten sonra seslerden hecelere, kelimelere ve cümlelere geçilmektedir. İlk okuma-yazma öğretimi, cümlelere kısa sürede ulaşılacak şekilde düzenlenmektedir. MEB tarafından hazırlanan Türkçe Öğretim Programı Kılavuzunda (2004: 71) ses temelli cümle yönteminin okuma yazma öğretimini Türkçe öğretiminin beş öğrenme alanı ile ilişkilendirmesi, birleşmelerle(seslerden hecelere hecelerden kelimelere ulaşma) öğrencilerin bilgileri yapılandırmasını kolaylaştırması, Türkçe'deki her harfin bir ses karşılığı olduğu için Türkçe'ye uygun olması, öğrencilerin dil gelişimine katkı sağlaması, öğrencilerin bütün sesleri doğru öğrenmeleri yoluyla

yazmada kolaylık sağlaması gibi pek çok olumlu yanından bahsedilmiştir. Buna karşılık Turan ve Akpınar (2008), öğretmenlerin çözümlene yöntemini tek başına ve her durumda yeterli olmadığını düşündüklerinden ve karma yöntemi ağırlıklı olarak tercih ettiklerinden bahsetmiştir. Bu tercihin STCY' ye yönelik olarak günümüzde de sürmekte olduğu kuşkusuz uyandırmaktadır. Bunun yanı sıra öğretmenlerin bitişik eğik yazıya yönelik eğitim ihtiyaçları olduğu belirtilmiş ve öğrencilerin harfleri seslendirme ve yazmada yaşadıkları sorunlara yönelik görsel ve işitsel materyal geliştirilmesi gereğine değinilmiştir.

TARTIŞMA

Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemine ayrı ayrı bakıldığında her iki dönemde de çeşitli ilk okuma yazma çalışmalarına yer verildiği gözlenmektedir. Osmanlıdan günümüze uygulanan ilk okuma yazma uygulamalarına ilişkin çıkarılabilecek bazı sonuçlar maddeler halinde şöyle sıralanabilir:

1) Osmanlı imparatorluğu döneminde temel okuma yazma öğretimi sıbyan okullarında verilmekteydi. Bu okulların yetişmiş öğretmenden mahrum olması, yıllarca okula devam eden öğrencilerin temel düzeyde bir başarıyı bile elde etmesinin önünde bir engel niteliği taşımaktaydı. Bu durum ilk okuma yazma öğretimini sürdürecektik öğretmenlerin bu alanda yetkin olması gereğini açıkça ortaya koymaktadır. Fatih Sultan Mehmed döneminde bu durumun önüne geçmek için çeşitli önlemler alınmışsa da sonraki dönemlerde bu uygulamadan dönüldüğü görülmektedir.

2) Temel okuma yazma uygulamalarının Osmanlı döneminde birbirinden ayrı düşünülmüş olması önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Okumanın ezberle dayalı yapılması yazmanın ise kopyacılıktan öteye geçmemesi bu dönemin büyük bir aydınlanma sorunudur. Yazı öğretimi her öğrenciye verilmemekle beraber Sultan Mehmed döneminden sonra programlarda yavaş yavaş yer almaya başlamıştır. Ancak çağdaş yaklaşımlarda okuma ve yazma öğretiminin eş zamanlı sürdürüldüğünü görmek mümkündür.

3) İlköğretimin zorunlu hale getirilmesi II. Mahmut zamanında (1824) okuma yazma konusunu geniş olarak ele alan bir fermanla sağlanmış olsa da fermanla okuma yazma öğretiminin temelinde dini vazifelerin yerine getirilmesinin yer alması ve bireysel farklılıklara yer verilmemesi o dönemdeki Froebel, Pestalozzi gibi eğitimcilerin görüşlerinden hiç etkilenilmediğini göstermektedir.

4) 1947'de çıkan "Etfalin Talim ve Tedris ve Terbiyelerini ne Veçhile İcra Eylemeleri Lazım Geleceğine Dair Sıbyan Mekatibi Hacerileri Efendilere İta Olunacak

Talimat” başlığını taşıyan belgede karalama, çizgi çizme, yazmaya çalışmanın çocuğun doğasında var olan özellikler olduğu, hocaların çocukları yazmaya özendirmeleri gerektiği ve yazmanın öğrenmeyi kolaylaştırdığı belirtilmektedir. Bu talimatta okullara siyah taş tahtaların, gönderileceği Kur’an ayetleri dışında üzerinde yazma çalışmalarının yapılması gerektiğinin belirtilmesi ve öğrencilerin yanlarında divit ,kamuş kalem,mürekkep hokkası taşıması gerektiğinin bildirilmesi o dönem için büyük bir gelişme olarak görülse de uygulamada istenilen düzeye ulaşmadığı görülmektedir.

5) İlköğretime yönelik önemli adımlardan birisi de dönemin sonlarına doğru çıkarılan(1869) Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’dir ve bunun en önemli özelliği ilköğretimi zorunlu hale getirmesidir.

6) Mutlakiyet dönemiyle beraber usul-i cedit hareketi gelişme göstermektedir. Her harfi ayrı ayrı değerlendirerek harf üzerinden okuma anlamına gelen "usul-ü savtiye" denilen yeni usul okumanın getirilmesi, gerekliliğinin bildirilmesi modernleşme yolunda atılan önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

7) Osmanlı döneminde okuma yazmada harf yönteminden faydalandığı ve harflerin öğretiminde benzetmelere yer verildiği bilinmektedir. Bu uygulamalara benzer uygulamaların cumhuriyet döneminde de karşımıza çıktığını görmekteyiz.

8) Cumhuriyet döneminde ilk okuma yazmaya yönelik reformlar hız kazanmıştır. Çünkü yeni kurulan bir devletin tutunması ve yükselmesinin yolu ancak aydın kişilerden geçmektedir. Bu sebeple ilk hedef okuma yazmanın tüm halka yaygınlaştırılması olmuş ve bu amaç uğruna çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. Yenilenen ilkokul programlarında okuma yazma öğretimi ile ilgili farklı yöntemlere dikkat çekilmiş ve dönem dönem bazı yöntemler yasaklanmış olsa da okuma yazmanın öneminin anlaşıldığı ancak dünyadaki ilk okuma yazma öğretim yöntemlerinin yeterince takip edilemediği görülmektedir.

9) Ses Temelli Cümle Yönteminin günümüzdeki uygulamalarında karşılaşılan sorunlara yönelik olarak sınıf öğretmenliği ders programlarında yer alan ilk okuma-yazma öğretimine ilişkin derslerin içerik ve uygulamaları yapılan yeniliklere uygun olarak düzenlenmeli, sınıf öğretmenlerinin bitişik eğik yazı uygulamalarına yönelik eksiklerini giderme amaçlı eğitimler sağlanmalı ve okuma yazma çalışmalarında kullanılacak materyallerin çoğaltılması ve zenginleştirilmesine öncelik verilmelidir.

10) İlk okuma yazma öğretiminin tüm öğretim etkinliklerinin temelini oluşturduğu unutulmamalı ve yapılan değişikliklerde Türk dilinin yapısının ve özelliklerinin dikkate alınması gerekliliği gözden kaçırılmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Ağar, Mehmet Emin (2010), Türkçe Öğretimini Tarihi, Erişim: <http://turkcede.org/yabanci-dil-ogretimi/turkce-ogretiminin-tarihcesi.html>
- Akyol, Hayati (2005), Türkçe İlk Okuma – Yazma Öğretimi. Ankara : Pegem A Yayıncılık..
- Akyüz, Yahya (2009), Türk Eğitim Tarihi. Ankara : Pegem A Yayıncılık. .
- Aslan, Battal (1991). İlköğretim Kurumlarında Çalışan Sınıf Öğretmenlerinin Teftiş Raporu ile Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma. Ankara: G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi.
- Atuf, Nafi (1930). Türkiye Maarif Tarihi 1.kitap.İstanbul: Milliyet Matbaası.
- Binbaşoğlu, Cavit (2004). İlkokuma Yazma Öğretimi. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Cemaloğlu, Necati (2000). İlkokuma Yazma Öğretimi. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Cihan,Ahmet (2007). Osmanlı'da Eğitim. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Demirtaş,Zülfü (2007). Osmanlı'da Sıbyan Mektepleri ve İlköğretimin Örgütlenmesi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.17(1):173-183.
- Demirtaş, Bahattin (2008). Atatürk Döneminde Eğitim Alanında Yaşanan Gelişmeler. Gazi Akademik Bakış. 1(2) : 155-176.
- Ergin, Osman (1939). Türkiye Maarif Tarihi. İstanbul: Osmanbey Matbaası.
- Ergün, Mustafa (2005). Medreseden Mektebe Osmanlı Eğitim Sistemindeki Değişme. Türkiye Sanal Eğitim Bilimleri Kütüphanesi.Erişim: <http://www.egitim.aku.edu.tr/ergun3.htm>. 29.01.2005.
- Göğüş, Beşir (1989). Anadili Olarak Türkçe'nin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış. (Kaynak: TDAY-Bulleten 1970, TDK Yay.:319, Ankara 1989) Erişim: <http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/gogus.pdf>
- Güleryüz, Hasan (2008). Türk Dili.Türkçe Öğretimi. (Editörler: Atilla Tazebay, Süleyman Çelenk), Ankara: Maya Akademi Yayın Dağıtım.
- Güneş, Firdevs (2005). Ses Temelli Cümle Yöntemi. Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim. Yıl:6 Sayı: 69 Erişim: <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi69/index-gunes.htm>
- Kaçalin, Mustafa (2000). Selim Sabit Efendinin A,B,C Çalışmaları, Uluslar arası Vize Tarih ve Kültürü Sempozyumu Türkiye'nin İlk Pedogogu Vize'li Selim Sabit Efendi. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Karakuş, İdris (2006). Atatürk Döneminde Eğitim Sisteminde Türkçe Öğretimi. Ankara.:TDK Yayınları.
- Karasar, Niyazi (1999) Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kavcar, Cahit; Oğuzkan, Ferhan ve Sever, Sedat. (2004). Türkçe Öğretimi. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kazancı, Hilal. (2007). “Osmanlıdan Günümüze Okuma Yazma Yöntemleri ve Karşılaştırılması”. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Projesi, Kahramanmaraş.

- Koçer, Hasan Ali (1970). Türkiye’de Modern Eğitimin Doğuşu ve Gelişimi. İstanbul:Milli Eğitim Basımevi, Talim Terbiye Dairesi Yayınları,12 Eğitim Serisi.
- M.E.B. (1948). İlkokul Programı .İstanbul:Milli Eğitim Bakanlığı,s.91-92.
- M.E.B. (2004). Tebliğler Dergisi, Cilt:67, Sayı: 2563. Erişim: <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/pdf/2563.pdf>
- M.E.B. (2004). Türkçe Öğretim Programı Kılavuzu. Ankara: MEB Yayınevi. M.E.B.(2009). Türkçe Dersi Öğretim Programı. Erişim: <http://ttkb.meb.gov.tr>.
- Sakaoğlu, Necdet (1991). Osmanlı Eğitim Tarihi. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şahbaz, Namık Kemal (2004). Türkçe Öğretimi Açısından Elifba Kitapları. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı. İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Şimşir, Bilal N. (1992). Türk Yazı Devrimi, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları XVI. Dergisi Sayı 60.
- Turan, Mehmet ve Akpınar, Burhan (2008). İlköğretim Türkçe Dersi İlkokuma- Yazma Öğretiminde Kullanılan Ses Temelli Cümle ve Bitişik Eğik Yazı Yöntemlerinin Değerlendirilmesi.Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 18(1) : 121-138.
- Uçar, Kemal Özgür Doğan (2001). “Okuma Yazma Öğretiminde Kullanılan Yöntemlerin Etkililiğinin Karşılaştırılması”. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. Niğde.